

RESTES IBEROROMANES A LA ZONA DEL «VAPOR VELL» (PREMIÀ DE MAR)

INTRODUCCIÓ.

La zona que hem considerat com a pertanyent a l'antiga fàbrica del «Vapor Vell», on s'han evidenciat els materials arqueològics que avui estudiem, està compresa entre els carrers Gran Via i Esperança per un costat, i el passatge d'En Manent i el carrer de l'Eixample per un altre, és a dir, en l'actual plaça de la Sardana de Premià de Mar contemplada de manera àmplia (fig. 1, núm. 1). Ja feia temps que es constataren superficialment materials arqueològics en aquest indret, concretament... «restes romanes molt rodades» (Prevosti 1981, vol. I, p. 128), encara que els que avui presentem van ser recollits majoritàriament pel nostre company i amic Pere Casasola l'any 1981, el qual els diposità al Museu Municipal de Premià de Mar.

El 24 de febrer de 1986 els sotasignants vam realitzar una visita al jaciment a causa dels rebaixos que, per acondicionar aquells terrenys, s'havien dut llavors a terme, sobretot en l'actual plaça de la Sardana i al SE dels seus marges, avui ja edificats. El resultat de tot això fou la troballa de nous materials i la constatació —a la vista dels talls— de la barreja de nivells arqueològics: no podem parlar, doncs, d'una clara estratigrafia en l'estat actual dels nostres coneixements.

Val a dir que ni el company Pere Casasola ni nosaltres vam poder observar cap resta constructiva, per la qual cosa els materials estudiats han de ser considerats en el seu conjunt com a superficials, tot tenint en compte que en cap moment la seva exhumació no fou mitjançant excavació, sinó tan sols recull en el nostre cas, i producte de les obres que es duïen a terme l'any 1981 en el cas de Pere Casasola.

De tota manera el conjunt no deixa de tenir la seva importància, ja que la quantitat de restes evidenciada ens demostra amb una certa versemblança l'existència d'un establiment iberoromà en l'actual casc urbà de Premià de Mar, del qual desconeixem moltes de les seves característiques a causa de la poca sensibilitat que, en línies generals, hi ha en els ajuntaments a l'hora de programar les seves actuacions urbanístiques.

ESTUDI DELS MATERIALS.

Totes les restes que estudiem a continuació es troben dipositades en el Museu Municipal de Premià de Mar. Ateses les circumstàncies de les diferents troballes, hem decidit d'ajuntar ambdós lots ja que pertanyen a un mateix jaciment.

1. Ceràmica de vernís negre

- Fragment sense forma de vas. Pasta dura, molt fina i depurada, amb petitíssimes vacuoles i desgredixant invisible a ull nu. Color taronja. Vernís negre, espès, quelcom brillant i molt adherent en ambdues superfícies. Campaniana A.

- Fragment sense forma de vas. Pasta tova, quelcom rugosa, que presenta petitíssimes vacuoles i desgredixant gairebé invisible de mica. Color taronja clar. Vernís negre, poc adherent i brillant. Campaniana A.

- Fragment sense forma de vas. Pasta tova, un xic rugosa, que presenta com a desgredixant petites partícules de quars. Color taronja pàl·lid. El vernís és negre, poc adherent i mat. Campaniana A.

2. Àmfora púnica eivissenca

- Dos fragments sense forma. Pastes toves, quelcom rugoses, amb desgredixant escàs de quars i mica platejada, amb presència de vacuoles. Color beige. Són visibles, encara que molt gastats, els típics acanalats longitudinals paral·lels.

- Fragment sense forma. Pasta tova, quelcom rugosa, amb abundant desgredixant de quars i mica platejada. S'observa la presència de vacuoles. Color: en la seva paret externa és ataronjat, mentre que en la interna és beige. Igualment són ben visibles els acanalats longitudinals paral·lels, típics d'aquesta producció.

3. Àmfora ibèrica

- Fragment de vora i paret. Pasta dura, fina, amb desgredixant poc visible de quars i presència de vacuoles. Tipus *sandwich*. Es tracta d'una peça molt rodada (fig. 1, núm. 2).

- Fragment de vora i paret. Pasta dura, amb desgredixant de quars molt poc visible i presència de vacuoles. Tipus *sandwich* (fig. 1, núm. 3).

- Fragment de vora i paret. Pasta dura, fina, amb desgredixant de quars poc visible. Tipus *sandwich*. Peça molt rodada.

- Fragment de nansa i paret. Pasta dura, fina, amb desgredixant de quars. Presència de vacuoles. Tipus *sandwich* (fig. 1, núm. 4).

- Fragment de nansa i paret, que presenta unes característiques tècniques molt similars a les del fragment anterior.

- Fragment de nansa. Pasta dura, fina, amb desgredixant de quars. Color beige ataronjat. Peça molt rodada.

- Fragment de nansa. Pasta tova, fina, amb escàs desgredixant de quars. Presència de vacuoles. Color beige fosc. Peça molt rodada.

- 48 fragments sense forma, amb diverses pastes i tonalitats, atribuïbles a parets d'àmfora ibèrica.

4. Ceràmica ibèrica feta a mà

- Nansa de tetó i paret de vas. Pasta dura, grollera, amb nombrós desgreixant sorrenc. Color marró clar. Presenta rastres d'exposició directa al foc (fig. 1, núm. 8).

- Fragment de vora i paret de tapadora. Pasta dura, grollera, amb abundant desgreixant sorrenc. Color taronja marronós (fig. 1, núm. 9).

- 5 fragments sense forma, de pastes grolleres i coloracions en general marrons. Tots ells presenten rastres d'exposició directa al foc.

- 2 fragments igualment informes, amb pastes i coloracions similars, però sense rastres d'exposició directa al foc. Un d'ells presenta la paret externa polimentada.

5. Ceràmica comuna ibèrica oxidant

- Fragment de vora i paret de gerra. Pasta dura, fina, amb desgreixant de quars poc visible. Tipus *sandwich*. El llavi recorda quelcom els anomenats «coll de cigne» (fig. 1, núm. 5).

- Fragment de vora i paret de vas (potser un bol?). Pasta tova, fina, amb desgreixant de quars poc visible. Presència de vacuoles. Color taronja viu (fig. 1, núm. 6).

- Fragment de vora i paret de bol. Pasta dura, fina, amb escàs desgreixant de quars. Presència de vacuoles. Tipus *sandwich* (fig. 1, núm. 7).

- Fragment de nansa i paret de gran gerra. Pasta dura, fina, amb desgreixant gairebé invisible de quars. Color ataronjat. Pensem que la nansa és massa oberta per tractar-se d'una àmfora, encara que amb una peça tan fragmentada és difícil assegurar-ho amb total versemblança (fig. 1, núm. 10).

- Fragment de nansa i paret de gran gerra. Pasta molt dura, fina, amb desgreixant poc visible de quars i presència de vacuoles. Tipus *sandwich*. Peça passada de cuita, per a la qual podem fer les mateixes observacions que l'anterior. Encara que amb un grau de cuita excessiu, no ens sembla un rebuig de forn.

- Fragment de vora -amb llavi inexistent-, paret i impronta de nansa de gerra. Pasta dura, fina, amb desgreixant de quars. Color taronja molt viu. Peça molt rodada.

- 59 fragments sense forma. Pastes i tonalitats diverses. Tres d'ells presenten un engalbat de color gris fosc o negre. Un darrer fragment presenta poliment extern.

6. Ceràmica grisa de tipus emporità

- Fragment sense forma. Pasta dura, quelcom rugosa, amb desg्रेixant de quars molt poc visible. Color gris clar.

7. Peces discoïdals o «fitxes»

- Dos peces completes i fragments d'altres dues, elaborades a partir de retallar sengles vasos en ceràmica comuna ibèrica oxidant. Una d'elles presenta un arrodoniment quasi perfecte (fig. 1, núm. 11).

8. Ceràmica Terra sigil·lata

- Fragment de vora i paret de pàtera, potser assimilable a la Goud. 1 o 2. Pasta tova, fina, sense desg्रेixant apreciable a simple vista. Presència de petites vacuoles. Color taronja. El vernís es troba molt perdut, és poc adherent, quelcom brillant i de color taronja fosc. Producte d'imitació de la T.S. Aretina (fig. 3, núm. 36).

- Fragment de vora i paret de bol. Sembla tractar-se d'una forma intermitja entre la Goud. 13 i la 18. Presenta una pasta dura, amb finíssim desg्रेixant de quars i mica platejada, observant-se igualment algunes vacuoles. Color beige clar. El vernís és poc adherent, brillant i de color vermell coral, trobant-se bastant perdut en ambdues superfícies del vas. Producte d'imitació de la T.S. Aretina (fig. 3, núm. 37).

- Fragment de vora i paret de pàtera. Pasta tova, rugosa, amb desg्रेixant invisible a ull nu i presència d'algunes vacuoles. Color taronja clar. El vernís, quasi perdut en ambdues superfícies, és poc adherent i de color taronja fosc. En els pocs llocs on es conserva sembla haver estat brillant. T.S. Aretina d'imitació (fig. 3, núm. 38).

Hem de dir que la forma d'aquest vas no pertany als prototipus corrents de la T.S. Aretina: recorda, encara que molt llunyanament, la sèrie 2825 cl de Morel en ceràmiques de vernís negre, amb un lleu engruiximent intern del llavi, que serà característic de les formes Hayes 39 i 40 en T.S. Africana C posteriorment, i amb les quals la nostra peça no creiem que tingui cap relació. Així, doncs, el precedent d'aquesta forma sembla restar indeterminat. De tota manera no resulta estrany que aquest tipus d'imitacions no segueixin al peu de la lletra els productes originals, ja que per exemple a Empúries –on es detectà un d'aquests tallers d'imitació– s'han elaborat formes completament estranyes a les produccions d'*Arretium* (Sanmartí 1974-75, p. 255-256, fig. 3, núms. 14 i 15; fig. 5 i fig. 7, núms. 1 a 3).

- Fragment sense forma, potser de fons de vas. Presenta unes característiques tècniques molt similars a les de la peça anterior, llevat d'una coloració més clara en la seva pasta. S'observen restes d'un acanalat fi circular en la paret interna.

- 2 fragments sense forma que pertanyen a sengles fons de vas (pàteres?). Pastes molt toves, fines, amb desg्रेixant molt poc visible de mica platejada, així

com vacuoles de petitíssim tamany. Color taronja fosc. El vernís, poc adherent, es troba força després i és brillant, de color vermell coral. T.S. Aretina d'imitació.

- Fragment sense forma de vas. Pasta molt tova, un xic rugosa, amb desgredant poc visible de mica platejada i presència d'alguna vacuola. Color taronja clar. El vernís es troba molt perdut, essent pràcticament mat, poc adherent i de color ataronjat. T.S. Aretina d'imitació.

- Minúscul fragment de peu anular i fons estriat, forma Lamb. 10 o Hayes 23, en ceràmica T.S. Africana A. Pasta dura, rugosa, amb desgredant de partícules blanquinoses. Color taronja, més fosc en acostar-nos a la superfície externa, que sembla haver estat exposada a l'acció directa del foc. La superfície interna presenta un vernís de color taronja, fi, poc brillant i perdut en part.

9. Àmfora romana

- 2 fragments sense forma. Pastes dures, de full, amb nombrós desgredant d'olivina i algunes partícules blanquinoses. Color rosat. Ambdós fragments presenten una fina capa d'engalba en la paret externa, de color beige. Àmfora de procedència itàlica, tipus DB (Nolla 1978, p. 201-230).

- Fragment de vora. Forma Pascual 1. Pasta semidura, fina, amb abundant desgredant de quars i presència de vacuoles. Color beige. És visible un acanalat fi sota el llavi (fig. 1, núm. 12).

- Fragment de vora. Forma Pascual 1. Presenta unes característiques tècniques molt similars a les de la peça anterior (fig. 1, núm. 13).

- Fragment de vora. Forma Pascual 1. Tècnicament és similar a les peces ja descrites, encara que sense l'acanalat sota el llavi (fig. 2, núm. 14).

- Fragment de vora. Forma Pascual 1. Com en els casos anteriors, les característiques tècniques són similars, llevat que la seva pasta presenta una coloració quelcom més ataronjada i l'acanalat sota el llavi és absent (fig. 2, núm. 15).

- 7 fragments de vores sense llavi i parets. Forma Pascual 1. Pastes semidures, amb abundant desgredant de quars i presència de vacuoles. Colors oscil·lants entre el beige gairebé blanquinós i el beige ataronjat.

- Fragment de coll i arrencament de nansa. Forma Pascual 1 amb dubtes. Pasta semidura, amb desgredant de quars i presència de vacuoles. Color ataronjat (fig. 2, núm. 16).

- 12 fragments de nanses. Forma Pascual 1. Pastes amb diversos graus de duresa, rugositat i desgredant normalment de quars, amb presència de vacuoles. Colors oscil·lants entre beige blanquinós i beige ataronjat. Tots ells, en major o menor mesura, presenten el típic acanalat central longitudinal (fig. 2, núms. 17 a 29).

- Pivot i fragment de paret. Forma Pascual 1. Pasta dura, quelcom rugosa, amb desgredant de quars i presència de vacuoles. Color beige ataronjat (fig. 2, núm. 30).

- 2 fragments de sengles pivots. Forma Pascual 1. Pastes toves, quelcom rugoses, amb desgredant de quars i presència de vacuoles. Color ataronjat i beige ataronjat respectivament. Peces rodades.

- 89 fragments sense forma, amb pastes de diverses textures i coloracions. Hem de fer notar que la majoria presenten una tonalitat beige a beige ataronjat. Dos d'ells tendeixen a un engruiximent -serien el començament de pivots- mentre un darrer pertany a l'espalla ja que presenta un incipient arrencament de nansa.

10. Ceràmica comuna romana

- Fragment vora i paret de tapadora. Forma Vegas 17. Pasta tova, fina, amb desgredant de quars ben visible. Color beige ataronjat. Presenta una «ungla» en la superfície de repòs (fig. 2, núm. 31).

- Fragment de nansa de gerra. Pasta tova, fina, amb desgredant de quars. Color beige rosat. Presenta tres acanalats centrals longitudinals en una secció plana elevada (fig. 2, núm. 32).

- Fragment de nansa (de gerra?). Pasta tova, fina, amb desgredant de quars. Color taronja viu. Presenta una secció circular (fig. 2, núm. 33).

- Fragment de fons anular i paret de gerra. Pasta dura, fina, amb desgredant de quars. Color beige ataronjat (fig. 4, núm. 34).

- Fragment de fons anular i arrencament de paret de vas (bol?). Pasta tova, fina, amb desgredant de quars. Color vermell totxo (fig. 2, núm. 35).

- 18 fragments sense forma. Pastes i tonalitats diverses. Un d'ells presenta rastres d'engalba de color beige en la superfície externa.

- Fragment sense forma. Pasta dura, rugosa, amb desgredant de sorres ben visible. Color rosat. Segurament pertany al tipus «vres fumades» nord-africà.

11. Altres materials

- Fragment de vora de *dolium*. Pasta grollera, de color vermell marronós. Peça rodada (fig. 3, núm. 39).

- 2 fragments molt rodats de *tegulae* amb vora. Pastes grolleres, de color vermell totxo.

- Fragment d'*imbrex*. Pasta grollera, de color vermell totxo.

CONCLUSIONS.

Com hem pogut comprovar, els materials recuperats ens demostren per a aquest jaciment una probable ocupació republicana (ss. II-I a.C.) fins a uns moments indefinits de finals del s. I d.C. o inicis de la centúria següent, època documentada tan sols mitjançant un únic fragment de T.S. africana A i un altre de terrissa comuna del tipus «vores fumades».

Els fragments de vernís negre pertanyen a la producció clàssica de la campaniana A, i no s'ha evidenciat ni la campaniana A tardana ni la B, com tampoc els productes B-oïdes, cosa que potser podria explicar-se a partir d'una recollida més o menys accidental d'aquests materials, tal i com hem comentat més amunt.

Les ceràmiques ibèriques evidencien, en general, la seva pertinença al món romano-republicà amb una disminució molt evident de la seva qualitat tècnica respecte d'èpoques anteriors, fet que ja ha estat documentat en altres indrets de la comarca (Miró i Pujol 1982-83, p. 40; Miró *et alii* 1988, *passim*; Garcia 1992, pp. 21-31). L'àmfora púnica eivissenca hi és representada, encara que en petita quantitat i d'una forma poc satisfactòria, donat que els fragments documentats no es poden adscriure a cap forma concreta, la qual cosa ens hauria pogut donar un índex cronològic més.

Necessàriament hem de fer constar el gran percentatge relatiu de ceràmiques aretines d'imitació que presenta aquest jaciment, terrisses potser elaborades a Empúries (Sanmartí 1974-75, *passim*) on trobem a més un paral·lel quasi exacte a un dels nostres fragments (fig. 3, núm. 37) (Sanmartí 1974-75, fig. 2, núm. 6). Igualment les trobem constatades en altres estacions arqueològiques de la comarca, com el cas del carrer de la Pau a Mataró (Cerdà 1981, p. 66, làm. 4); a la vil·la romana de can Majoral, a Mataró (Clariana 1981, p. 95, làm. 31, núm. 1); a la vil·la de can Genissans, a Mataró (SAMM 1982, p. 315; Cerdà 1982-83, p. 286); a can Xammar, també a Mataró (Clariana 1990, p. 57; Clariana 1992, p. 50); a la vil·la de la Riera de Teià, a El Masnou (Prevosti 1981, vol. I p. 88; vol. II, fig. 41, 7); la del Sot del Camp, a Sant Andreu de Llavaneres (Prevosti 1981, vol. I, p. 599; vol. II, fig. 102, núms. 1 i 2); al Palmar Hotel de Premià de Mar (Coll i Cazorla 1987, p. 7-9), o en el recentment descobert santuari ibèric de la Cova de les Encantades de Montcabrer, a Cabrera de Mar (Coll *et alii* 1993, pp. 29-38, esp. p. 30; Coll *et alii* en premsa).

L'àmfora romana pertany majoritàriament a la forma Pascual 1, d'elaboració presumiblement local i que començaria a produir-se en els darrers decennis del segle I a.C. per al transport i emmagatzematge del vi. Val a dir que no hem pogut documentar formes posteriors, encara que això es pot deure també a les peculiaritats d'aquest recull. Sobre aquest tipus amfòric la bibliografia és nombrosa: una bona síntesi per a la comarca ens l'ofereix Jordi Miró (Miró 1982-83, pp. 228-244, amb nombrosa bibliografia).

La ceràmica comuna romana, molt escadussera, gairebé no ens aporta cap informació significativa, llevat potser de l'únic fragment de «vores fumades», que

ens proporciona indicis cronològics (s. II d.C.?) sempre que no el considerem com a material residual, juntament amb el fragment de T.S. africana A.

L'escassetat del material que podem considerar constructiu (*tegulae* i *imbrex*) ens fa ser molt prudents a l'hora d'adscriure aquestes troballes a una vil·la romana o a qualsevol altre tipus d'assentament definible amb seguretat, tot i que hi ha moltes possibilitats al respecte. Si més no, cal tenir en compte la barreja de nivells arqueològics documentada visualment, producte segurament de la construcció d'una fàbrica anys enrera –el «Vapor Vell», que dóna nom al jaciment–, més el rodament de moltes de les peces estudiades, tot plegat testimoni d'una remoció continuada de nivells que no hem pogut documentar arqueològicament.

Malgrat tot, el volum de material arqueològic moble recollit és considerable si tenim en compte la poca superfície explorada, per la qual cosa ens inclinem a veure les restes del «Vapor Vell» com el producte d'un probable assentament de tipus funcional: la quantitat d'àmfora i de ceràmiques comunes proporcionalment és notable (veure fig. 4), existint escassos elements d'importació que, a més, són exempts de qualsevol tipus de luxe. Així, i mentre no es produeixi l'oportunitat d'explorar arqueològicament aquesta zona, som partidaris de considerar el «Vapor Vell» com un testimoni poblacional en principi romano-republicà a Premià de Mar, que s'haurà d'afegir als ja coneguts de la Gran Via 231, el Palmar Hotel i a d'altres de menor importància.

POST SCRIPTUM.

Quan aquest treball estava ja enllestit el company i amic Jordi Corbella i Sala, del MMETP, ens assabentà de la troballa d'un fragment de nansa i arrencament de paret d'àmfora romana del tipus Pascual 1 en la cruïlla dels carrers de la Plaça i Sant Cristòfol, a partir d'una obertura feta per la Brigada Municipal d'obres de l'Ajuntament per tal de revisar les conduccions d'aigua. L'esmentat fragment ha estat recollit superficialment d'entre la terra amuntegada. Presenta una pasta dura, fina, amb desgredant de quars, i un color beige ataronjat. És ben visible la característica secció central longitudinal de la nansa (fig. 3, núm. 40).

Cal tenir en compte igualment que en el lloc on es recollí aquest bocí hi havia altres fragments sense forma, de semblants característiques, segons ens ha informat el Sr. Corbella, que no es guardaren.

Donada la relativa proximitat d'aquest indret amb el Vapor Vell –poc més d'una cinquantena de metres–, creiem assenyat de pensar en una possible relació d'espai entre ambdós llocs, relació que només la manca de dades ens impideix afirmar o rebutjar amb total seguretat.

Ramon Coll Monteagudo
Jordi Montilló Bolart
(AECC)

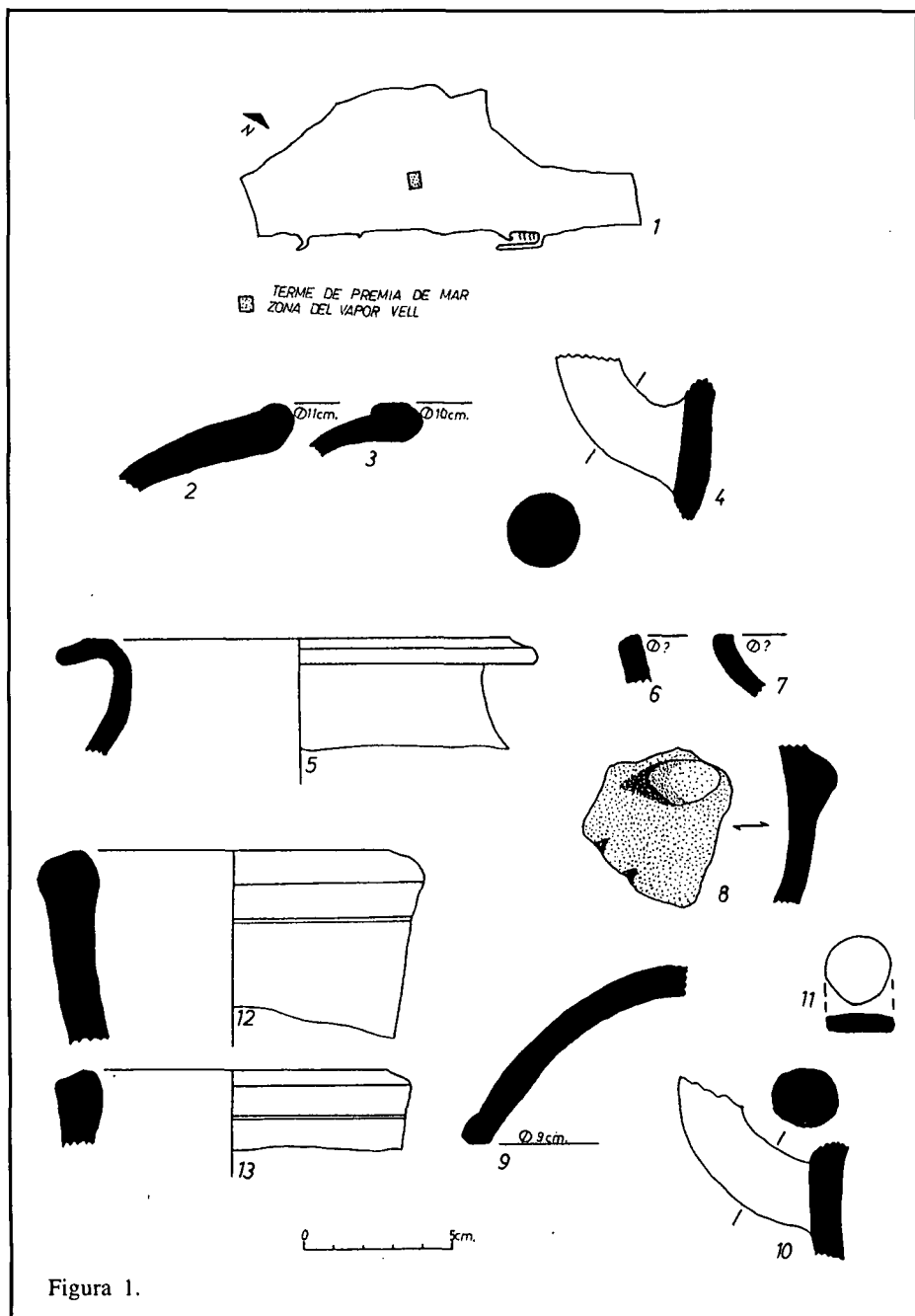

NOTES.

- 1.- Aquest treball fou realitzat aquell mateix any 1986. Per diverses causes, la seva publicació no fou possible, per la qual cosa en aquesta ocasió ens hem limitat a algunes petites puntualitzacions respecte als jaciments que s'hi relacionen, així com algunes correccions en la bibliografia utilitzada.
- 2.- La relativa abundància d'aquest tipus ceràmic a la comarca ens fa plantejar que seria necessari un estudi individualitzat i aprofundit sobre el tema, revisant si s'escau els antics fons dels museus, on ben segur podria haver sorpreses en aquest sentit.

BIBLIOGRAFIA.

- CERDÀ, J.A. «Troballes arqueològiques al carrer de la Pau (Mataró)». *Laietània*, 1. Mataró, 1981.
- CERDÀ, J.A. «Noticiari arqueològic. Troballes a Can Genissants, al carrer de Sant Francesc d'Assís núm. 16 (Mataró)». *Laietània*, 2-3. Mataró, 1982-83.
- CLARIANA, J. F. «Sondatge estratigràfic a la vil·la romana de Can Majoral (Mataró)». *Laietània*, 1. Mataró, 1981.
- CLARIANA, J.F. «La Terra sigil·lata a Can Xammar (Mataró, El Maresme). Campanyes d'excavació de 1964-68 i 1970». *Laietània*, 5. Mataró, 1990.
- CLARIANA, J.F. «La Terra sigil·lata a Can Xammar (Mataró, El Maresme). Campanya d'excavació de 1987». *Laietània*, 7. Mataró, 1992.
- COLL, R.; CAZORLA, F. «El jaciment del Palmar Hotel. Campanya de salvament de l'any 1984». *El Museu*, 1. Museu Municipal. Premià de Mar, 1987.
- COLL, R.; CAZORLA, F.; BAYÉS, F. «Una cova-santuari ibèrica en el Maresme: la Cova de les Encantades de Montcabrer. Consideracions preliminars». *IX Sessió d'Estudis Mataronins* (Mataró 1992). Mataró, 1993.
- COLL, R.; CAZORLA, F.; BAYÉS, F. «El santuari ibèric de la Cova de les Encantades del Montcabrer (Cabrera de Mar, El Maresme). Estudi preliminar». *Laietània*, 9. Mataró (en premsa).
- GARCIA, J. «La ceràmica ibèrica en els contextos republicans de la Laietània litoral». *Les ceràmiques de tècnica ibèrica a la Catalunya romana (segles II-I a.C.)*. Societat Catalana d'Arqueologia. Barcelona, 1992.
- MIRÓ, J. «La producció d'àmfores al Maresme: una síntesi». *Laietània*, 2-3. Mataró, 1982-83.
- MIRÓ, J.; PUJOL, J.; GARCIA, J. «El dipòsit del sector occidental del poblat ibèric de Burriac (Cabrera de Mar, El Maresme). Una aportació al coneixement de l'època ibèrica tardana al Maresme (s. I a.C.)». *Laietània*, 4. Mataró, 1988.
- MIRÓ, J.; PUJOL, J. «Nota sobre la campanya d'excavacions realitzada durant l'any 1983 en el poblat ibèric de Burriac (Cabrera de Mar, Maresme)». *Laietània*, 2-3. Mataró, 1982-83.
- NOLLA, J.M. «Una producció característica: les àmfores 'DB' ». *Cypsela*, II. Girona, 1978.
- PREVOSTI, M. *Cronologia i poblament a l'àrea rural d'Iluro*. 2 vols. Mataró, 1981.
- SAMM (Secció Arqueològica del Museu Municipal). «Mataró», a *Les excavacions arqueològiques a Catalunya en els darrers anys. Excavacions Arqueològiques a Catalunya*, 1. Barcelona, 1982.
- SANMARTÍ, E. «Nota acerca de una imitación de la sigillata aretina detectada en Emporion». *Ampurias*, 36-37. Barcelona, 1974-75.

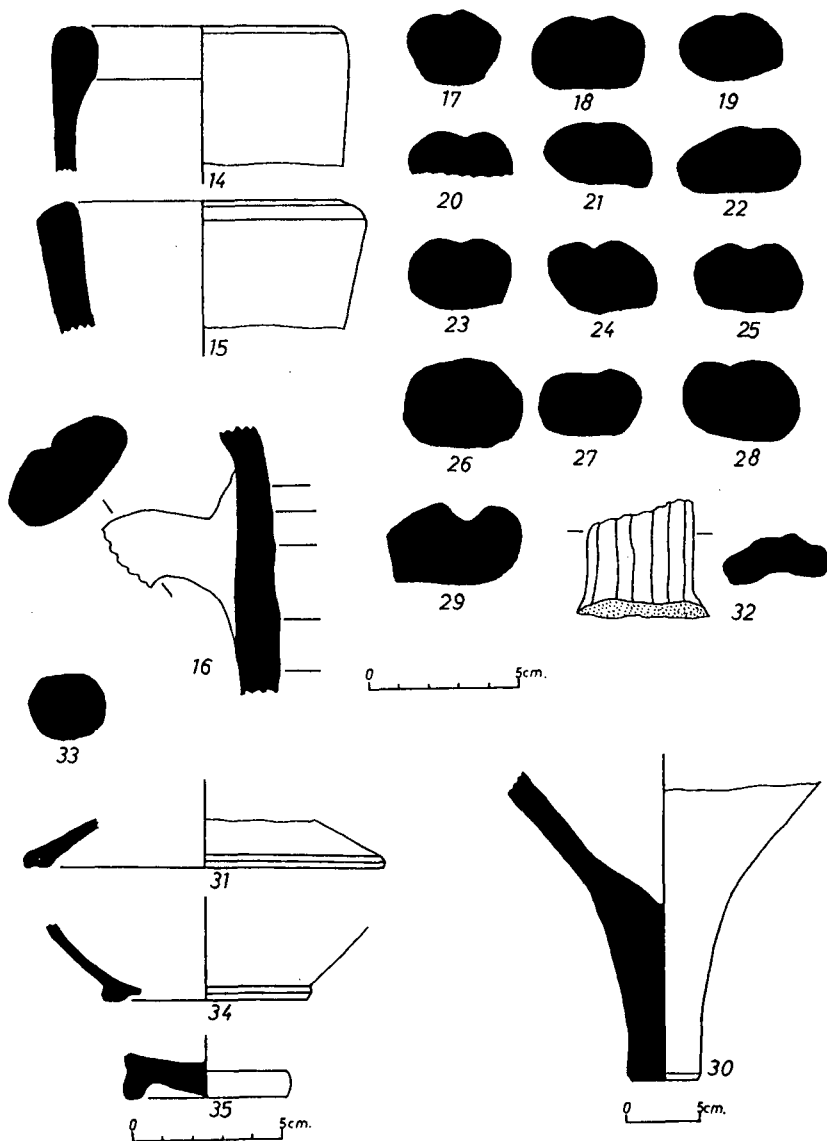

Figura 2.

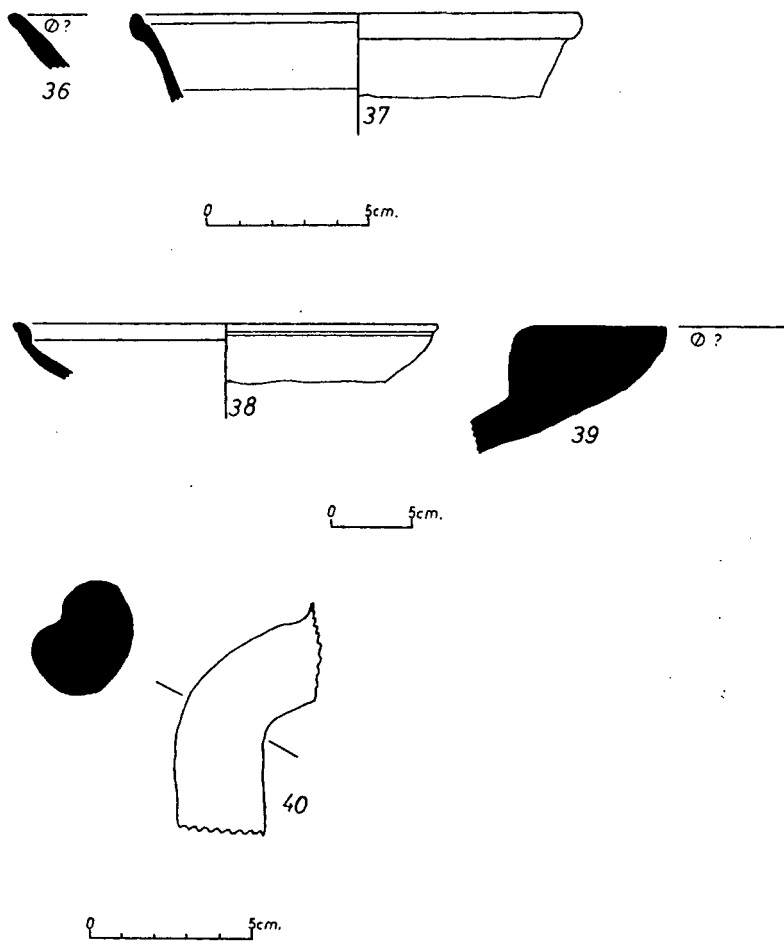

Figura 3.

VAPOR VELL

(Premià de Mar)

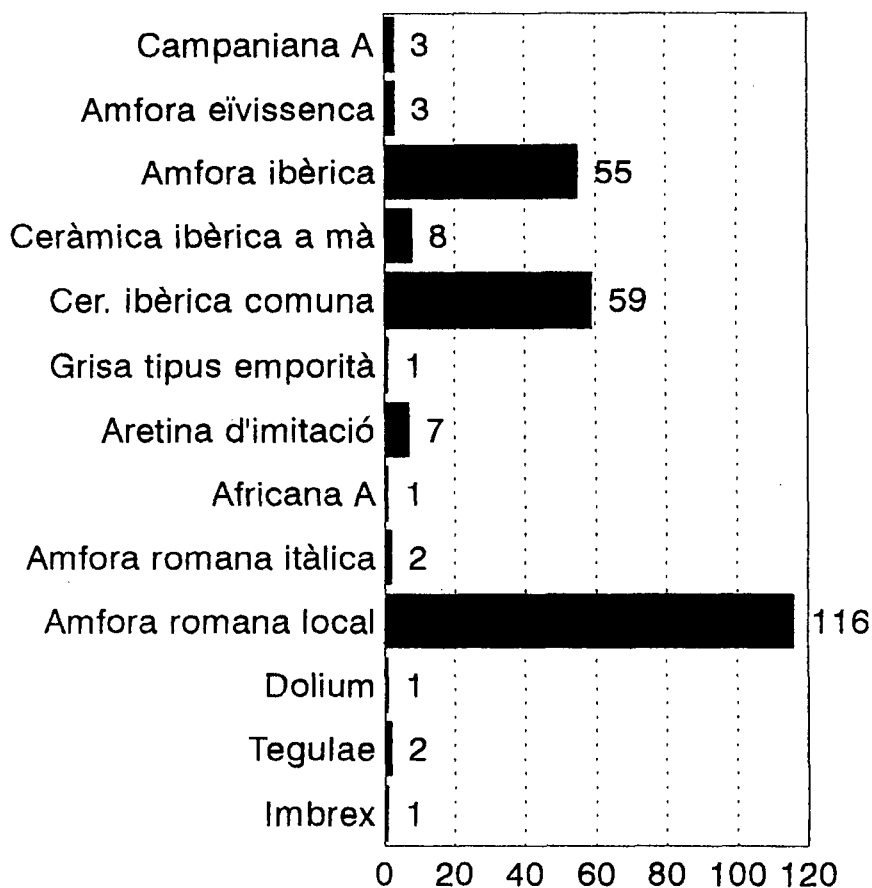

Figura 4.

Material arqueològic recollit